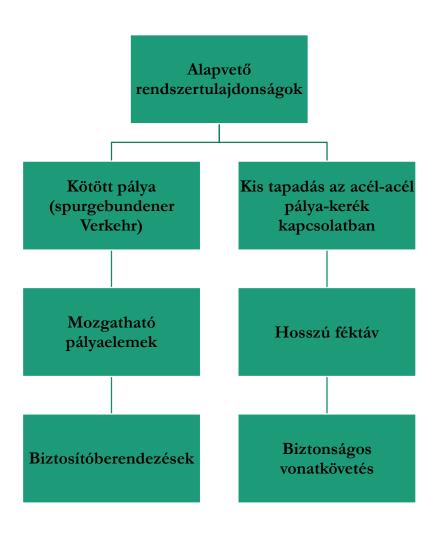
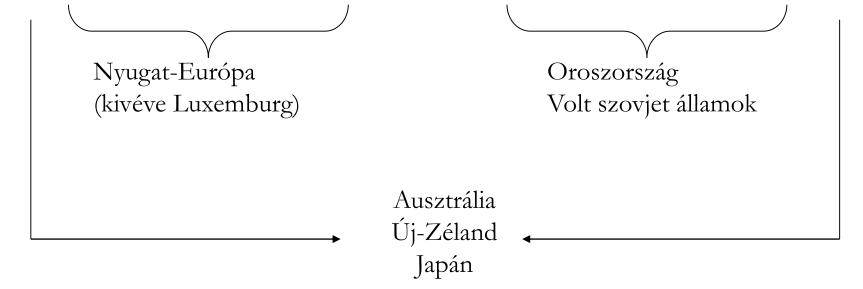
1. A vasúti közlekedés alapfogalmai

Alapvető rendszertulajdonságok

Vasútüzemi elvek

Brit hatás	Német hatás	Észak-Amerikai hatás
UK	Német nyelvű államok	USA
Írország	Luxemburg	Kanada
Brit Nemzetközösség	Kelet-Európa	Mexikó
(kivéve Kanada)	Balkán	
	Skandinávia (részben)	

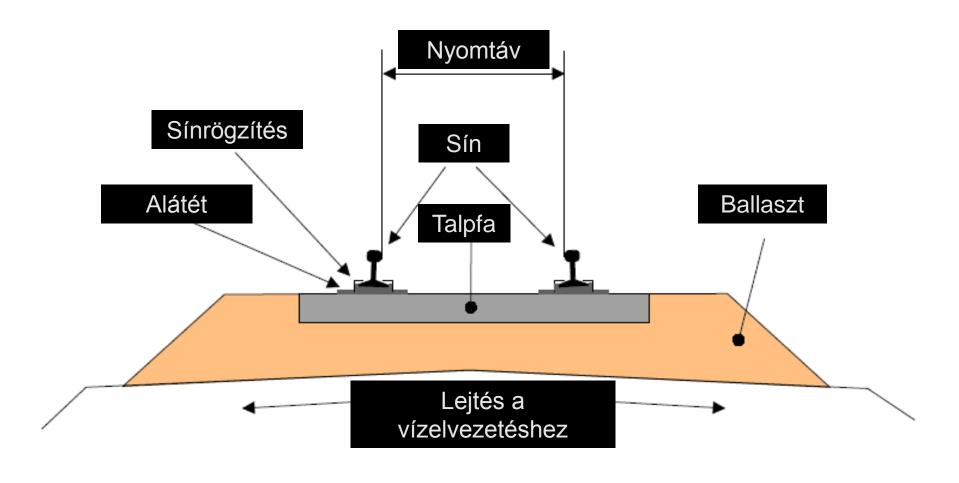

A vasúti infrastruktúra elemei

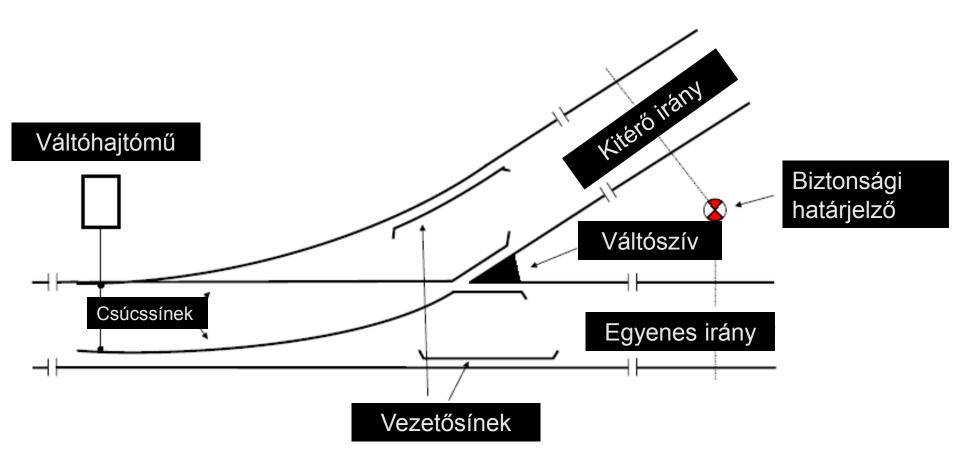
- Vágányok
- Váltók (kitérők) és keresztezések
- Siklasztó saruk és egyéb oldalvédelmi elemek
- Jelzők

Járművek

Vágány

Váltó (Weiche)

Váltó

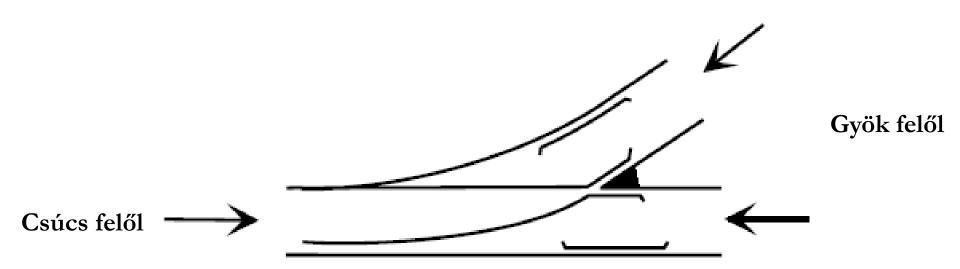

Váltó

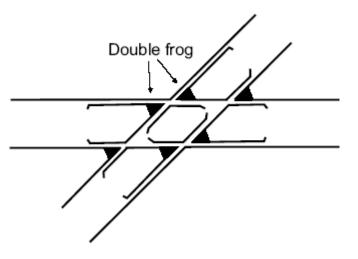

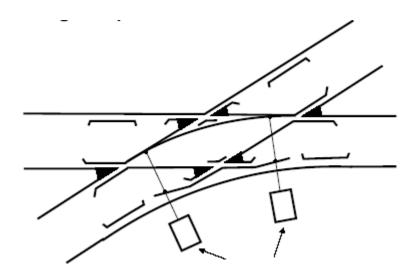
Mozgások a váltón

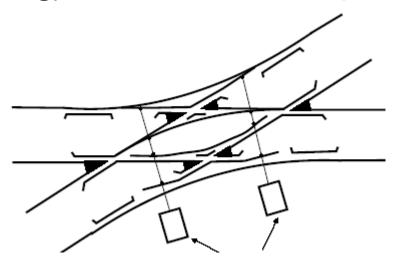
Keresztezések

Egyszerű (merev) keresztezés

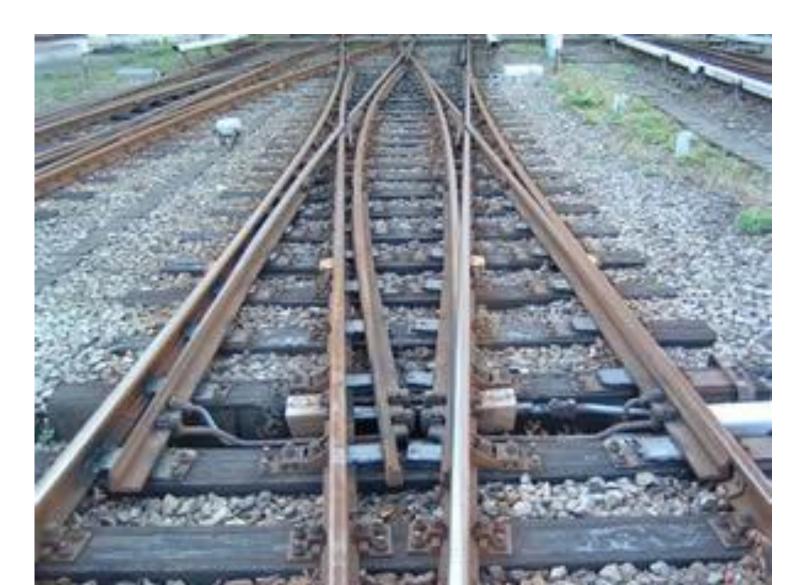

Egyszerű keresztezési váltó (EKW)

Kettős keresztezési váltó (angolváltó) (Doppelte Kreuzungsweiche DKW)

Angolváltó

Keresztezések

Siklasztósaru (váltóhajtóművel)

Siklasztósaru (kézi állítású)

Vágányzáró sorompó

Vágányzáró sorompó

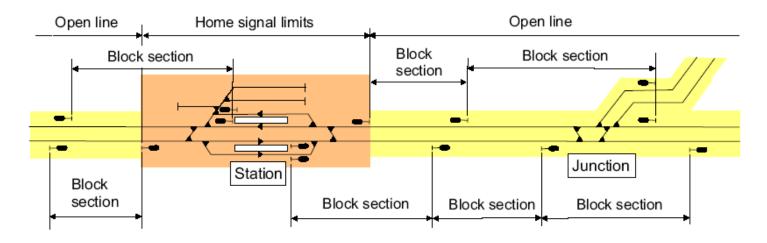
Vágányhálózat

- A vágányhálózat két részre osztható
 - Állomások
 - Nyíltvonal
- Az állomásokat a különböző üzemviteli megközelítések másként értelmezik

Állomás

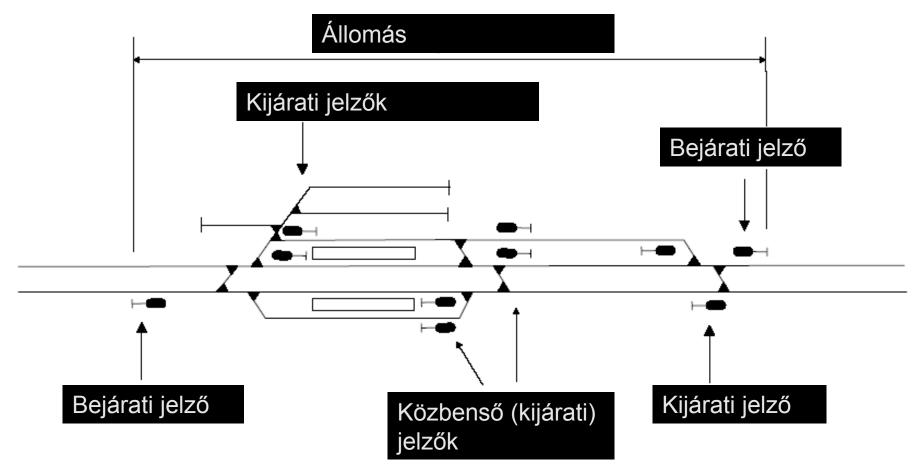
- Többféle definíció
 - Olyan helyek amelyeknek neve van a menetrendben;
 - Olyan hely ahol a menetrendi idő érvényes;
 - Bizonyos esetekben jelzőkkel ellátott hely.
- Üzemviteli megközelítések
 - észak-amerikai: "interlocking limits"
 - brit: "station limits"
 - német: "Bahnhof" (bejárati jelzők által határolva)

Állomás

- Az állomást a bejárati jelzők határolják
- Állomás: olyan hely, ahonnan vonatok indulhatnak, oda érkezhetnek, legalább egy váltója van.
- A többi jelzővel fedezett váltócsoportot elágazásnak hívják.

Állomás (német értelemben)

Állomások elemei

- Jelzők
- Állomási vágányok
 - fővágányok (vonatfogadó, -indító)
 - átmenő
 - megelőző
 - mellékvágányok
- Fedezendő pontok
 - váltók, ütközőbakok stb.

Vasúti járművek

- Vontató járművek
 - mozdonyok
 - motorkocsik
- Vontatott járművek
 - személyszállító kocsik
 - teherszállító kocsik
- Különleges járművek
 - munkagépek stb.

Járműmozgások

- Vonatmozgások / vonatok közlekedése
- Tolató mozgások

Vonatok

Vonat

- "vonatként közlekedhet";
- fékezett kocsikkal;
- el van látva vonatvég-jellel;
- a német vasútüzemi gyakorlatban: ami elhagy(hat)ja az állomást.

Vonatközlekedés

- meghatározott forgalomszabályozó pontig szóló menetengedély birtokában, esetleges korlátozásokkal,
- csak szabad szakaszokra, biztosított váltókörzeteken (vágányúton) át.

Menetengedély vonatok számára

- Jelzővel szabályozott közlekedés esetén
 - Egy pályamenti jelző szabad jelzése
 - A fedélzeti jelző szabad jelzése
 - Hívójelzés: olyan engedély, amelynek birtokában a vonat meghaladhatja a vörös jelzőt, bizonyos feltételekkel
 - A vörös jelző, bizonyos feltételekkel történő meghaladását engedélyező írásbeli vagy szóbeli utasítás
- Nem jelzővel szabályozott közlekedés esetén
 - Menetrend alapján
 - Szóbeli vagy írásos felhatalmazás alapján

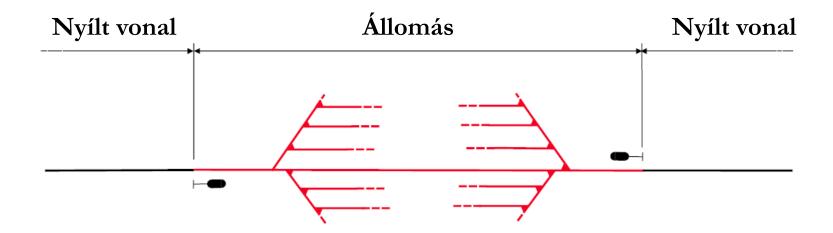
Tolató mozgások

- Tolatás: olyan mozgás, amely vonatok összeállítására, kocsik egyik vágányról másikra való mozgatására, illetve hasonló célokra irányul
- Jellemzői
 - csökkentett sebesség (rövidebb fékút)
 - a szakaszok szabad volta rendszerint nem követelmény
 - tolatási határon belül mozoghatnak

Tolató mozgások menetengedélye

- Tolatásjelző "Szabad a tolatás" jelzése
- Szóbeli engedély
- Speciális szabályozás (pl. USA)

Nyíltvonalak

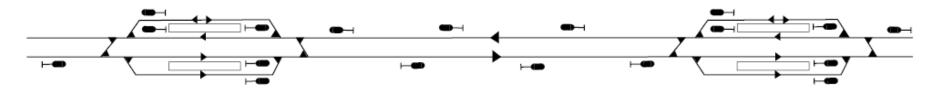

Alapfogalmak

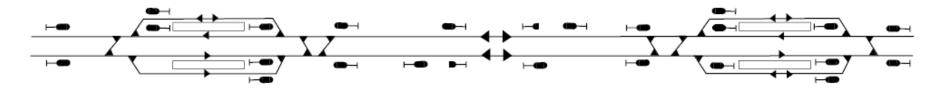
- Nyílt vonal
 - Állomásközi közlekedés
 - A két állomás között legfeljebb egy vonat tartózkodhat
 - Térközi közlekedés
 - Két állomási közötti vonalszakasz térközökre van felosztva
 - Minden térközben legfeljebb egy vonat tartózkodhat

Térközök kétvágányú pályán

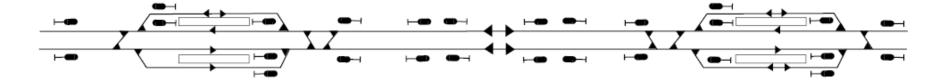
Csak egyirányú közlekedés

• Kétirányú közlekedés, térköz csak a helyes irányban

• "Teljes kiépítés"

Biztonsági követelmény

- Ellenmenet kizárás biztosítása
 - Ellenkező irányú menetek kizárása
- Utolérés kizárás
 - Az egyirányban haladó járművek elkülönítése
- Megoldások
 - Nem műszaki (nincs szerkezeti függés a jelzőkkel)
 - menetrend alapú
 - jelentés alapú
 - Műszaki
 - Blokk: olyan biztosítóberendezés, amely függőséget hoz létre a térközt határoló jelzők között, és így biztosítja a vonatok biztonságos követését és ellenmenetek kizárását

Forgalomirányítási módok

- Jelzőkkel irányított forgalom
 - a vonatforgalmat jelzők szabályozzák
 - szóbeli/írásbeli utasítások csak kivételesen
 - Európában alapvető üzemmód a 19. századtól
- Nem jelzőkkel irányított (kommunikáció alapú) forgalom
 - a vonatforgalmat szóbeli/írásbeli utasítások szabályozzák
 - nem feltétlenül jelenti a jelző nélküli üzemet
 - Észak-Amerikában alapvető üzemmód a CTC vonalak kivételével

A jelzők feladata

- a vonatközlekedés és a tolató mozgások szabályozása
- a mozgások, illetve a továbbhaladás
 - megtiltása
 - engedélyezése
- a megengedett sebesség jelzése
 - a jelző mögötti váltókörzetre, vagy
 - a következő jelzőig

A jelzők fajtái forgalmi szempontból

- főjelzők
 - bejárati (és fedező)
 - kijárati (és közbenső)
 - térköz
- előjelzők az előjelzés szükségessége
- ismétlőjelzők a jelzésismétlés szükségessége
 - pályamenti (előjelzésismétlés)
 - vezetőállásjelzők (nagyobb sebesség esetén kötelező)
- tolatásjelzők
- egyéb jelzők

MÁV sebességjelzési rendszer (1)

Eredete

- az OSzZsD egységes rendszere (1960-as évek eleje)
- részhalmaz

A főjelzők

- egyben előjelzők is
- felépítése
 - főlap legfeljebb négy jelzőoptikával
 - kiegészítő lap vagy lapok a főlap alatt
- a négy jelzőoptikás főlap
 - alsó két fénye és a külön lap fényei ⇒ az adott jelzőnél megengedett sebesség
 - felső két fénye ⇒ a következő jelzőnél megengedett sebesség

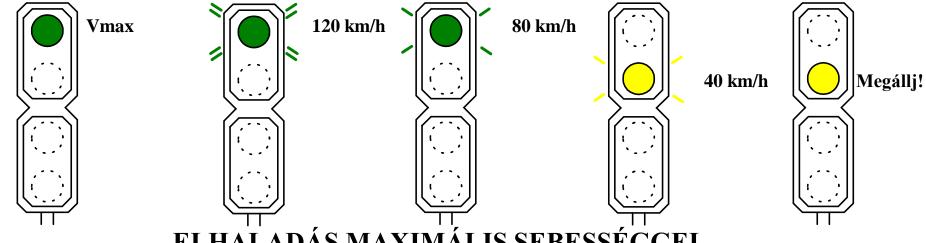
MÁV sebességjelzési rendszer (2)

Jelezhető sebességek

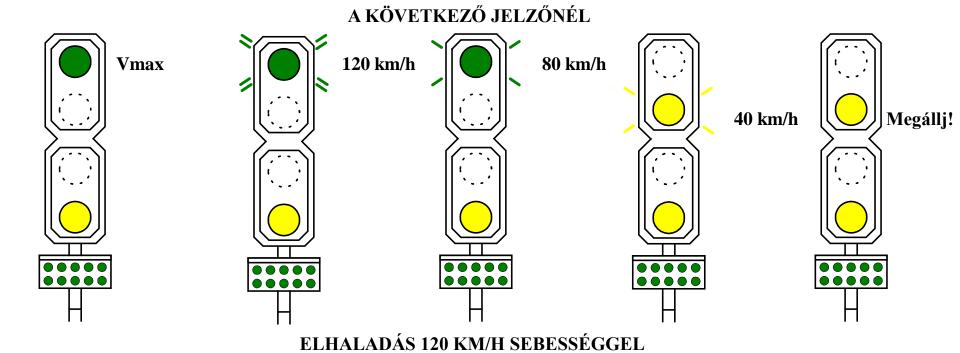
- \bullet V₀ = 0 km/h
- $V_1 = 40 \text{ km/h}$
- V₂ ----
- $V_3 = 80 \text{ km/h}$
- $V_{\Delta} = 120 \text{ km/h}$
- $V_{max} \le 160 \text{ km/h} \text{a pályára, illetve a vonatra}$ engedélyezett sebesség

MÁV SEBESSÉGJELZÉSEK (1)

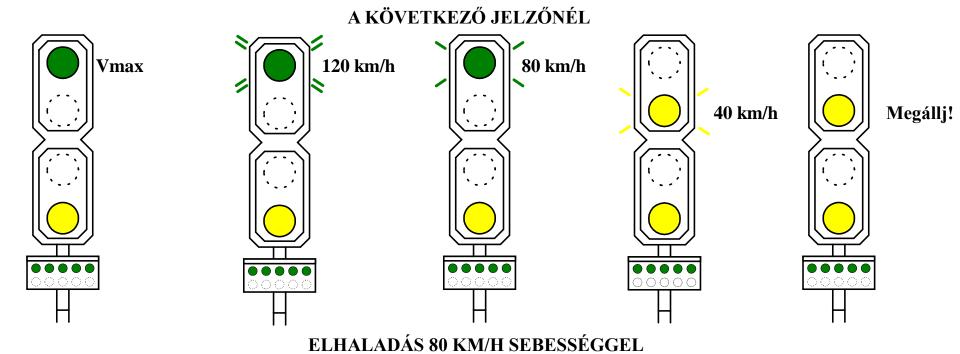
A KÖVETKEZŐ JELZŐNÉL

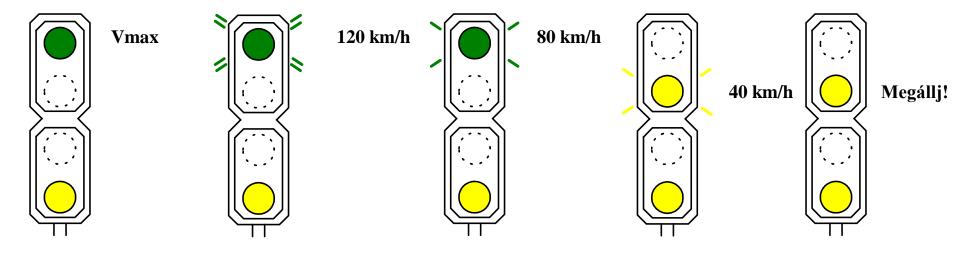
ELHALADÁS MAXIMÁLIS SEBESSÉGGEL

MÁV SEBESSÉGJELZÉSEK (2)

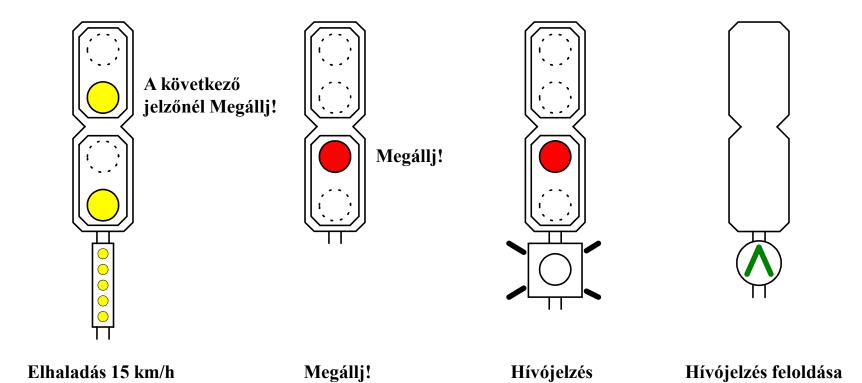

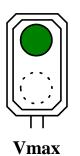
ELHALADÁS 40 KM/H SEBESSÉGGEL

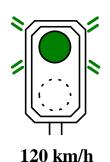
MÁV EGYÉB JELZÉSEK

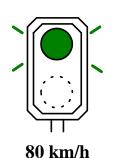

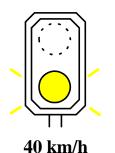
MÁV ELŐ- ÉS ISMÉTLŐJELZŐK

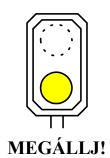
A FŐJELZŐN

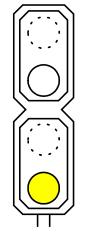

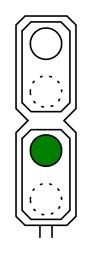

VÁRHATÓ.

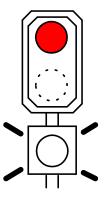

A FŐJELZŐN "SZABAD" VAN

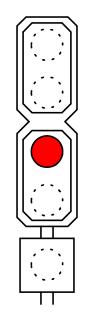

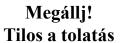
FÉKÚT ELEJE

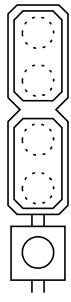

SZABAD A BEJÁRAT A HELYTELEN VÁGÁNYRÓL (HÍVÓJELZÉS)

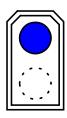
MÁV TOLATÁSJELZŐK

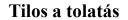

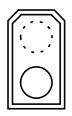

Szabad a tolatás

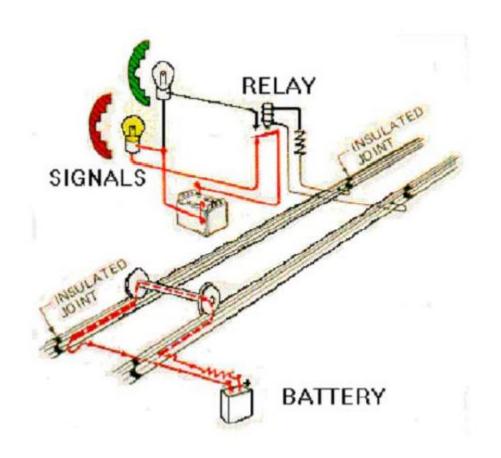

Szabad a tolatás

Vágányok foglaltságának ellenőrzése

- Foglaltságérzékelő rendszerek
 - Sínáramkörök
 - Tengelyszámláló
 - Egyéb

Sínáramkörök

William Robinson 1872

Sínáramkörök (elv) Szige-Szabad szakasz telés Jelfogó húzott Áramforrás Szige-Foglalt szakasz telés Rövidzár Tengely Jelfogó ejtett Áramforrás

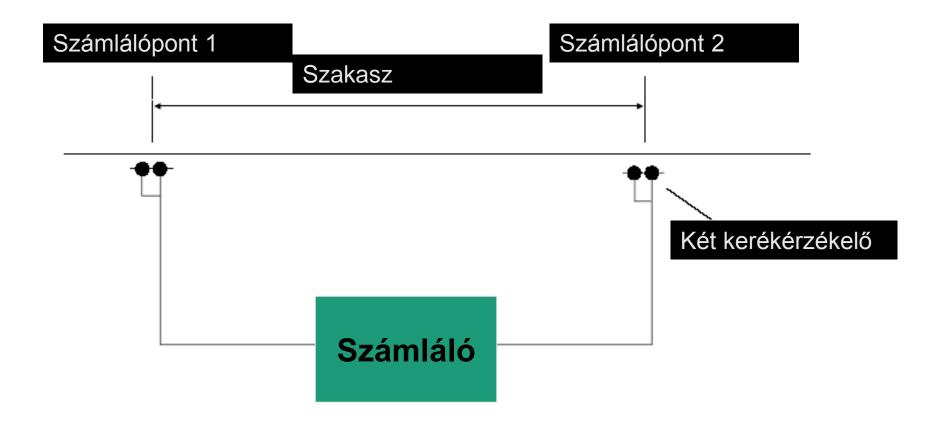
Sínáramkörök osztályozása

- Szigetelés szerint
 - Szigetelt
 - Nem szigetelt
- Áram szerint
 - Egyenáramú
 - Váltakozóáramú
- Kódolás szerint
 - Nem kódolt
 - Pulzuskódolt
 - Frekvenciakódolt

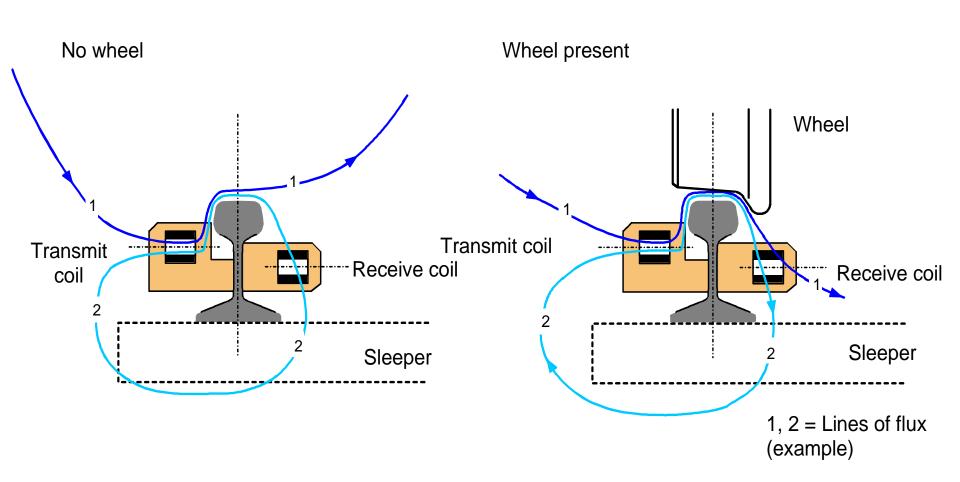
Kódolt/ütemezett sínáramkörök

- Információátvitel a fedélzeti jelző részére
 - MÁV: 75 Hz-es jelfeladás
- A sínáramkör biztonságának/ megbízhatóságának javítása

Tengelyszámláló

Tengelyszámlálás elve

Számlálópont

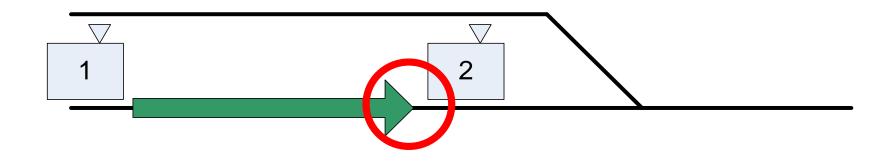
3. A vágányúti elemek vezérlése és biztosítása

Tartalom

- Veszélyeztetések
- Vágányutak
- Vágányutak biztosítása
 - Jelzőfüggés
 - Lezárás
 - Menetkizárás
 - Oldalvédelem
 - Foglaltságellenőrzés
 - Megcsúszás
- Kiegészítő függőségek
 - Ráfutási hossz, közbezárás kizárás

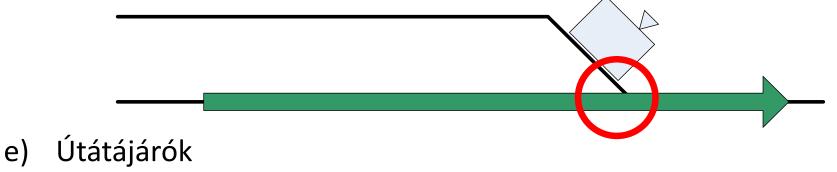
Veszélyeztetések

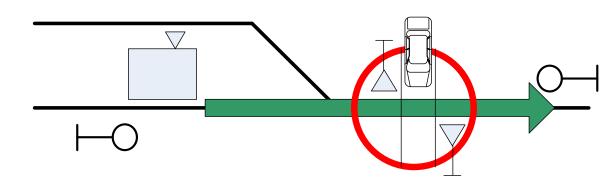
- Egy jármű mozgása során
 - a) Váltó helytelen állása
 - b) Váltóállítás jármű alatt
 - c) Foglalt szakaszra járatás
 - Tolatások esetén nincs

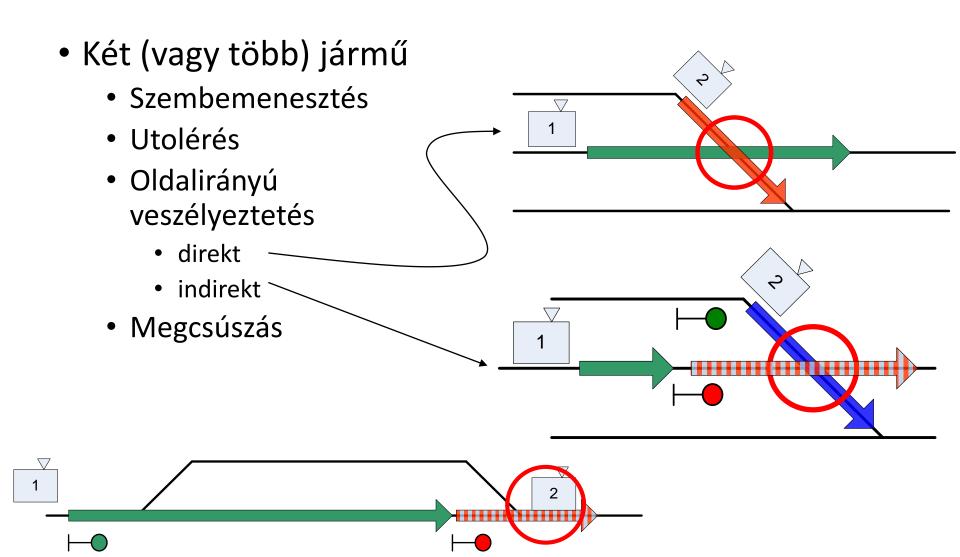
Veszélyeztetések

- Egy jármű mozgása esetén
 - d) Oldalirányú veszélyeztetése

Veszélyeztetések

A veszélyeztetések kizárása

- Egyedi kezelések függőségei
- Vágányutak
 - A veszélyeztetések létrejöttének megelőzése érdekében a járművek csak lezárt vágányutakon közlekedhetnek.
 - Másként: a vágányutak révén lehet létrehozni azokat a függőségeket, amelyek a veszélyeztetések kizárásához szükségesek.

Vágányúti elemek

Startpont

- Startjelző
 - Főjelző
 - Tolatásjelző
 - egyéb (pl. "Schutzsignal") speciális!

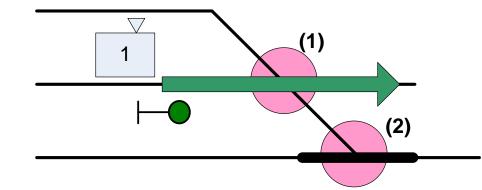
Célpont

- Céljelző
- Fiktív célpont
 - Bejárati jelzőnél
 - Tolatási határnál

A startjelző által "ellenőrzött" terület a következő jelzőt (térközjelző vagy bejárati jelző) követő megcsúszási vágányút végéig tart.

Vágányúti elemek

- Igénybe vett váltók/ siklasztósaruk
 - Közvetlen igénybevétel (1)
 - A vonat/tolatómenet áthalad a váltón
 - Közvetett igénybevétel
 (2)
 - Védőváltó, oldalvédelmi elem stb.

Vágányúti elemek

- Igénybe vett szakaszok
 - Célvágány(szakasz)
 - Egyéb szakaszok
- Útátjárók
- Céljelző mögött elemek (megcsúszás!)
 - Megcsúszási vágányút
 - Megcsúszási távolság

A vágányút biztosítása

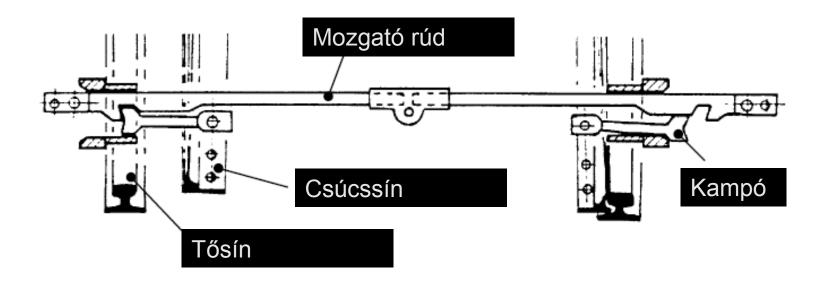
Követelmény	Megvalósítás
A váltók és védőváltók helyes állása	Jelzőfüggés (Signalabhängigkeit)
A váltók vonat alatti átállításának megakadályozása	A vágányút lezárása és rögzítése (Verschluss und Festlegung)
A veszélyeztető menetek megakadályozása	Vágányúti kizárások (Fahrtausschluss)
A vonat vágányútjára más járművek ne kerüljenek	Oldalvédelmi berendezések (Flankenschutz)
Foglalt szakaszra járatás megakadályozása	Foglaltságellenőrzés (tolatónál nem igény) (Freimeldeprüfung)
Védelem megcsúszás esetén	Megcsúszási vágányút (D-Weg)/ a céljelző mögötti elemek ellenőrzése

Jelzőfüggés

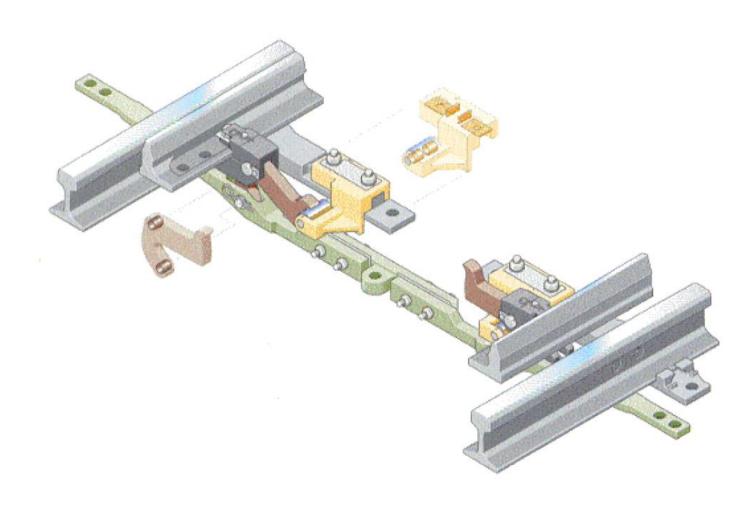
- A jelzők csak akkor állíthatók szabadra, ha az adott menetben érintett összes váltó
 - helyes állásban van és
 - le van zárva.

- A jelzők nem mutathatnak nagyobb sebességet engedélyező jelzési képet, mint amit a váltók konstrukciója és állása megenged.
- Váltó lezárása (rögzítése) (Verschluss)
 - A váltó átállításának megakadályozása
 - A simuló csúcssín rögzítése a tősínhez (kampózár stb.)

Váltó rögzítése

Váltó rögzítése

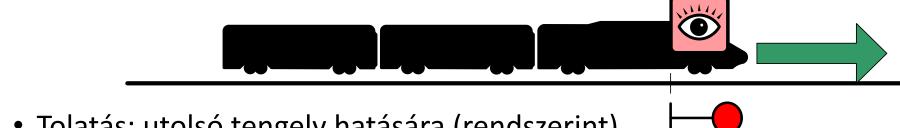

Váltó rögzítése

Jelzőfüggés

- A jelző megállj!-ba állítása
 - Vonat: első tengely hatására

Tolatás: utolsó tengely hatására (rendszerint)

A vágányút biztosítása

Követelmény	Megvalósítás
A váltók és védőváltók helyes állása	Jelzőfüggés (Signalabhängigkeit)
A váltók vonat alatti átállításának megakadályozása	A vágányút lezárása és rögzítése (Verschluss und Festlegung)
A veszélyeztető menetek megakadályozása	Vágányúti kizárások (Fahrtausschluss)
A vonat vágányútjára más járművek ne kerüljenek	Oldalvédelmi berendezések (Flankenschutz)
Foglalt szakaszra járatás megakadályozása	Foglaltságellenőrzés (tolatónál nem igény) (Freimeldeprüfung)
Védelem megcsúszás esetén	Megcsúszási vágányút (D-Weg)/ a céljelző mögötti elemek ellenőrzése

A vágányút rögzítés (Festlegung)

- A jelző megállj!-ra ejtése után a jelzőfüggés már nem "fogja" a váltókat (azok a továbbiakban átállíthatók).
- A vonat azonban ilyenkor még a váltókörzetben tartózkodik, így a váltókat még nem lenne szabad átállítani

 biztonsági rés.
- Megoldás: a vágányút rögzítése. A rögzítés meghosszabbítja a vágányúti elemek lezárását a jelző megállj!-ra ejtése után is.
- A lezárás szó (Verschluss) gyakran minkét fogalmat (lezárás és rögzítés, azaz Verschluss és Festlegung) magában foglalja (pl. BR, MÁV-D70).

A vágányút feloldása

• A menet elhaladása után az egyes vágányúti elemek lezárását/rögzítését fel lehet oldani.

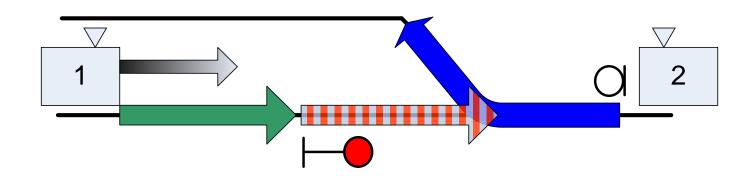
- Az oldás feltételei
 - A startjelző megállj!-ba került (vonat által)
 - A vágányútban érintett foglaltságérzékelési szakaszok foglalttá váltak, majd felszabadultak.
 - Kivétel: a célvágány

A vágányút feloldása

- A vágányút oldásának módja
 - A teljes vágányút egyben
 - Minden elem lezárás egyidejűleg oldódik fel,
 - amikor a vonat elhagyta az utolsó érintett váltót.
 - Feloldás részvágányutanként/vágányúti elemenként
 - A foglaltságok egymásutániságának vizsgálata
 - Egy-egy elem feloldásához a következő feltételeknek kell teljesülni:
 - 1. Minden az adott elem előtt elhelyezkedő elemnek előírásszerint fel kell oldódnia / felszabadulnia.
 - 2. Az érintett szakasznak foglalttá, majd szabaddá kell válnia.
 - Az érintett szakaszt követő szakasznak foglalttá kell válnia.

A céljelző mögötti elemek lezárásának feloldása

- Az célvágány előtti utolsó váltó feloldása után a vágányút elvileg feloldható (lenne),
- de ekkor még nem tudjuk, hogy a vonat valóban megállt-e.
- → Megoldás: A céljelző mögötti elemek lezárásának meghosszabbítása

A céljelző mögötti elemek lezárásának feloldása

- Mikor oldható fel a céljelző mögötti elemek lezárása?
 - Egy továbbhaladó vágányút beállítása esetén
 - Ilyenkor minden céljelző mögötti elem vágányutasan lezáródik.
 - Továbbhaladó vágányút nélkül
 - A kezelő által kiadott kezelés hatására (eljárási szabályozás)
 - Időzítve
 - a célvágány foglalttá válása után
 - egy adott pont meghaladása/foglalttá válása után.
 - Az időzítés alatt a vonat vagy megáll, vagy elfoglalja a céljelző mögötti szakaszt.

Vágányutak visszavonása és kényszeroldása (művi oldás)

- A vágányút/vágányúti elemek lezárásának feloldása egy kényszerkezeléssel, segédkezeléssel.
 - Ok
 - A vágányutat nem használta fel vonat
 - A vágányutat nem teljesen használta fel a vonat
 - A vágányút oldódása során műszaki zavar lépet fel
- Regisztrált (számlált/naplózott) kezelés

A vágányút biztosítása

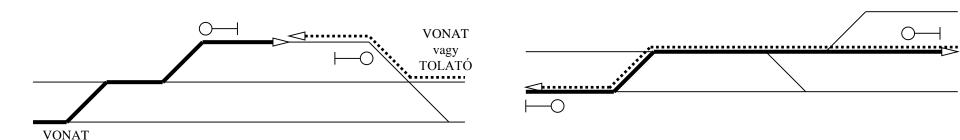
Követelmény	Megvalósítás
A váltók és védőváltók helyes állása	Jelzőfüggés (Signalabhängigkeit)
A váltók vonat alatti átállításának megakadályozása	A vágányút lezárása és rögzítése (Verschluss und Festlegung)
A veszélyeztető menetek megakadályozása	Vágányúti kizárások (Fahrtausschluss)
A vonat vágányútjára más járművek ne kerüljenek	Oldalvédelmi berendezések (Flankenschutz)
Foglalt szakaszra járatás megakadályozása	Foglaltságellenőrzés (tolatónál nem igény) (Freimeldeprüfung)
Védelem megcsúszás esetén	Megcsúszási vágányút (D-Weg)/ a céljelző mögötti elemek ellenőrzése

Menetkizárások

- Olyan menetek, amelyek egymást veszélyeztetik, egyidejűleg nem állíthatóak be.
- Egyszerű kizárás
 - A két menet számára egy vágányúti elem (tipikusan váltó) két állása lenne szükséges..
 - Kizárás: jelzőfüggés által

Menetkizárás

- Különleges kizárás
 - Olyan ellenséges menetek, amelyek jelzőfüggéssel nem zárhatók ki.
 - Példák:
 - két ellentétes irányú menet azonos vágányra
 - ugyanazok a vágányúti elemek, de másik irányban érintve

A vágányút biztosítása

Követelmény	Megvalósítás
A váltók és védőváltók helyes állása	Jelzőfüggés (Signalabhängigkeit)
A váltók vonat alatti átállításának megakadályozása	A vágányút lezárása és rögzítése (Verschluss und Festlegung)
A veszélyeztető menetek megakadályozása	Vágányúti kizárások (Fahrtausschluss)
A vonat vágányútjára ne kerüljenek más járművek	Oldalvédelmi berendezések (Flankenschutz)
Foglalt szakaszra járatás megakadályozása	Foglaltságellenőrzés (tolatónál nem igény) (Freimeldeprüfung)
Védelem megcsúszás esetén	Megcsúszási vágányút (D-Weg)/ a céljelző mögötti elemek ellenőrzése

Oldalvédelem

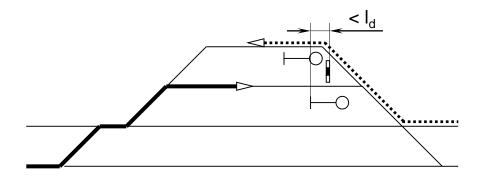
- Oldalirányú veszélyeztetések
 - Ellenséges vonatmenetek
 - Ellenséges tolatómenetek
 - Megszaladt (elszabadult) járművek

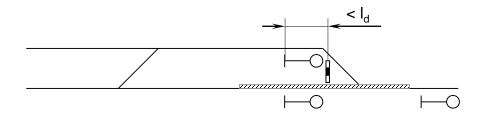
Oldalvédelem ellenséges vonatmenetektől

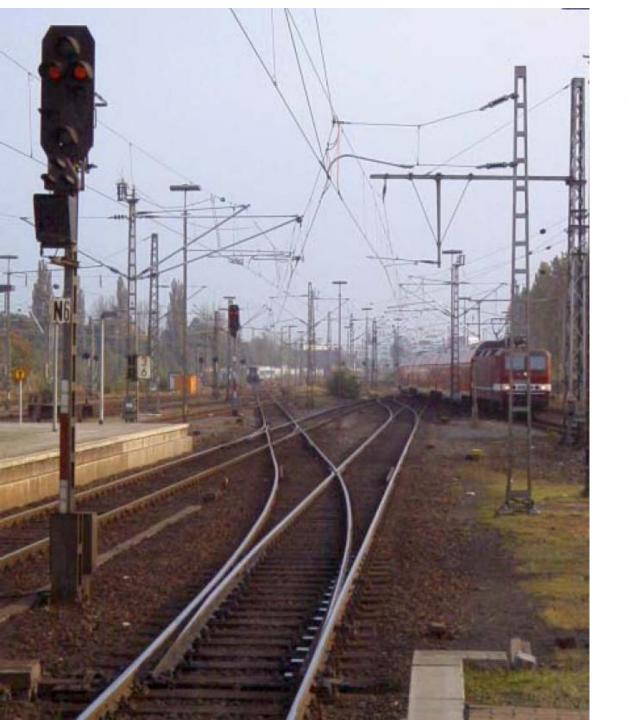
- Védőváltó
- Menetkizárás
 - A két menetnek teljesen függetlennek kell lennie, beleértve a megcsúszási elemeket
 - Kizárás
 - Megcsúszási vágányút esetén: jelzőfüggés
 - Megcsúszási távolság esetén: különleges kizárással

Oldalvédelem ellenséges vonatmenetektől

Különleges kizárással (MÁV példák)

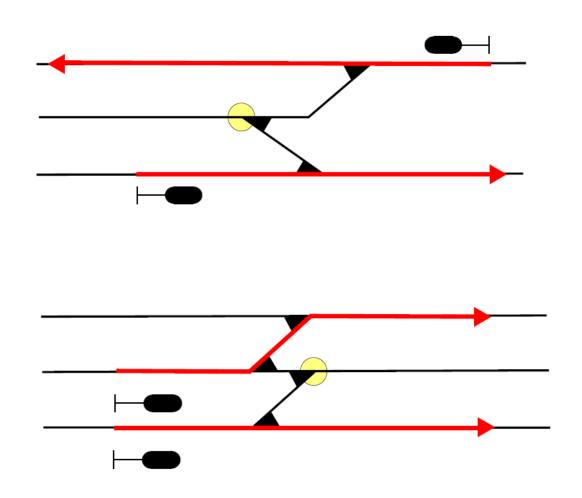

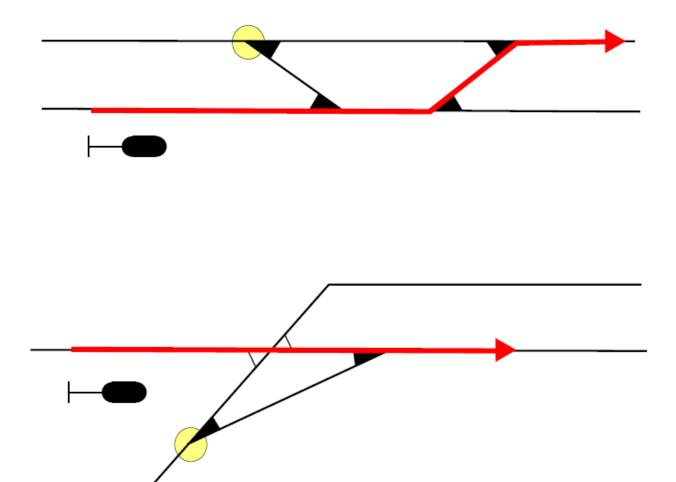

Védőváltó

Kettős terelésű oldalvédelmi váltó

Lélektani oldalvédelem

Állomási biztosítóberendezések

Mechanikus biztosítóberendezések

- A jelzők, váltók állítása emberi erővel (a 19. sz. első felétől a mai napig)
 - emeltyű az állítóközpontban
 - összeköttetés vonóvezetékkel vagy rudazattal
 - "kvázi-merev" kapcsolat
 - az emeltyű csak simuló csúcssín esetén kerülhet végállásba
 - csúccsal szemben érintett váltóknál külön retesz is lehet
 - korlátozott állítási távolság (400 m)
- Jelzőfüggés megvalósítása elzárási szekrénnyel
 - a váltóemeltyűk és a vágányúti kallantyúk által mozgatott rudazatok mátrix-szerűen helyezkednek el
 - a vágányúti kallantyú csak akkor fektethető el, ha valamennyi váltó helyesen áll
- Egy vágányútban több központ is részes lehet
 - Közöttük blokk-függés
- Nincs gépi foglaltság-ellenőrzés

Mechanikus berendezések

Elektromechanikus berendezések

- A 20. sz. elején kezdték kifejleszteni
- A váltók, jelzők állítása villamos motorral történik
- A függőségi szekrény hasonló, mint a mechanikus berendezéseknél
- Megszűnt a "kvázi-merev" összeköttetés az emeltyű és a váltó között
 - a kettő együttállását villamos áramkör ellenőrzi
- Az állítási távolság nagyobb lehet, mint a mechanikusnál
- A gépi foglaltság-ellenőrzés még itt is hiányzik
 - ez korlátozza az állítási körzet nagyságát
- Elektropneumatikus berendezések (különösen az USA-ban)
 - a külsőtéri objektumok állítása sűrített levegővel történik
 - a belsőtéri kialakítás (vezérlés/ellenőrzés) azonos az elektromechanikus berendezésekével

Elektromechanikus berendezések

Korszerű berendezések

- Jelfogó függéses berendezések (RSTW)
 - Valamennyi függőséget jelfogós kapcsolás valósít meg
 - Elmarad a mechanikus elzárószekrény
 - A kezelő és visszajelentő szerveket sematikus vágányképben helyezik el
 - Gépi foglaltságellenőrzés
 - Távvezérelhetők
- Elektronikus berendezések (ESTW)
 - számítógépes vezérlés
 - minden függőséget szoftver valósít meg
 - képernyős kezelőfelület (túlnyomóan)
 - szolgáltatásai, biztonsági szintje megegyezik a jelfogós berendezésekével

Jelfogós biztosítóberendezések

